

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 338.486

DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/11.30>

Безугла Л.С.

кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри маркетингу,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6520-4325>

Ільченко Т.В.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1879-6310>

АНАЛІЗ ЕКОТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ТА ФОРМУВАННЯ ЇЇ СКЛАДОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ

У статті досліджено екотуристичну інфраструктуру та її складові елементи. Визначено сутність екологічного туризму та його особливості. Здійснено аналіз наявності і функціонування колективних закладів розміщення в Україні. Встановлено ключову мету екологічного туризму, яка ґрунтується на усамітненні від міського шуму та взаємодії з навколишнім середовищем. Доведено, що екотуризм відіграє надзвичайно важливу роль у розвитку економіки країни. Сформовано складові елементи екотуристичної інфраструктури. Проаналізовано стан матеріальної бази туризму в Україні загалом. Визначено проблемні аспекти екотуристичної інфраструктури України, котрі ґрунтуються на недостатній розвиненості транспортної системи та дорожньої цільової туристичної інфраструктури, їх невідповідності світовим стандартам.

Ключові слова: туризм, екотуризм, відпочинок, інфраструктура, розвиток, аналіз.

Постановка проблеми. Екологічний туризм є досить новим напрямом відпочинку та націлений на людей, котрі завантажені постійною роботою, побутовими проблемами, а також перебувають під впливом урбаністичного оточення. Такий різновид відпочинку сприяє усамітненню і безпосередньому спілкуванню з природою, також він передбачає проживання в сільській місцевості або ж на будь-яких екологічних об'єктах. Ключовою метою екологічного туризму виступає усамітнення від міського шуму та взаємодія з навколишнім середовищем, у якому проживали предки. Всесвітня туристична організація прогнозує, що у XXI столітті темпи розвитку екотуризму матимуть чітку тенденцію до зростання, а прибутки, отримані від екотуризму, зроблять значний внесок до економіки великої кількості країн світу, насамперед тих, що розвиваються. Це дасть можливість стимулювати соціально-економічне зростання відсталих регіонів. Для сучасних туристів важливу роль відіграють наявні туристичні об'єкти, але надзвичайно актуальним є і комфорт під час перебування на певній території. О.Ю. Дмитрук акцентує увагу на тому, що в умовах сьогодення похід у гори чи проживання у наметі в лісовій гушавині для людини, яка звикла до автоматичних систем, комп'ютерних технологій, транспорту

й елементарних побутових умов, що забезпечують комфорт, є справжнім подвигом. Не багато людей готові залишити все це і самостійно прожити певний час у горах або лісі, однак зелений туризм в Україні нині набуває популярності [1]. Отже, рівень розвитку туристичної інфраструктури регіону в такій ситуації виходить на перше місце. З огляду на вищенаведене, проблематика дослідження та розвитку екотуристичної інфраструктури є актуальною та потребує подальших наукових досліджень і обґрунтувань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику розвитку екотуризму в Україні та світі, а також стан та перспективи розвитку екотуристичної інфраструктури досліджували у своїх працях вітчизняні та зарубіжні вчені, такі як: О.Ю. Дмитрук [1], І.С. Посохов [3], А.В. Сагайдачна [3], М.П. Мальська [4], І.Ю. Приварникова [7], Н.Є. Кудла [8] та ін.

Мета статті полягає у дослідженні сутності екологічного туризму, аналізі сучасного рівня розвитку екотуристичної інфраструктури та формуванні її складових елементів.

Виклад основного матеріалу. Екологічним туризмом називають будь-яку форму туризму, котра ґрунтується на методах екологічного управління і спрямована на збереження природи. Також

деякі науковці екотуризм називають стійким, адже його основа базується на взаємовигідних умовах навколишнього середовища, бізнесу і туристів, місцевих жителів. Підприємства, котрі безпосередньо займаються екотуризмом, намагаються знизити негативні екологічні і соціальні наслідки в галузі туризму. Екотуризм є альтернативою традиційному масовому туризму. Більшість екотуристів бере на себе відповідальність за збереження навколишнього середовища і поліпшення благоустрою місцевого населення. За даними інтернет-порталу «Український інтерес», «сьогодні, коли планета потерпає від діяльності людини, а ЗМІ повідомляють про наближення глобального потепління, екотуризм стрімко виривається вперед. Щорічно він збільшується на 10–15% по всьому світі» [2].

За допомогою туризму, насамперед екотуризму, підвищується культурний рівень людини, засвоюються нові знання та норми поведінки. За рахунок туризму відбувається самовдосконалення людини, реалізація рекреаційних та духовних потреб. За таких умов з'являється відповідальність людини за навколишнє середовище і здійснюються заходи стосовно покращення екології.

На думку І.С. Посохова та А.В. Сагайдачної, поява екологічного туризму є певною відповіддю людства на глобальні екологічні проблеми і зростаюче споживання природних ресурсів. Нині екологічний туризм стрімко розвивається та набуває популярності у багатьох країнах, що допомагає гармонізувати відносини між природою, людьми й економікою. Розвиток екологічного туризму в Україні на сучасному етапі є перспективним

у багатьох регіонах країни завдяки їхнім унікальним природним ресурсам та прагненню населення до відпочинку на природі. Зважаючи на це, запровадження розвитку екологічного туризму в Україні є актуальним. Розвиток екологічного туризму може значно покращити економічне становище країни. Це оптимальний та ефективний механізм стримування негативних процесів. За допомогою екологічного туризму можна взаємозбагатити культури різних народів, зміцнити взаємну довіру, налагодити міжнародні відносини та обмін туристами, покращити умови розвитку внутрішнього туризму і надати країні гарний імідж та конкурентоспроможність [3].

Ми вважаємо, що в розвитку економіки екотуризм відіграє надзвичайно важливу роль, він спонукає до розширення такі галузі господарства, як будівництво, торгівля, транспорт, сільське господарство, виготовлення товарів народного споживання, зв'язок та інше. Ключові елементи екотуризму наведені на рис. 1.

М.П. Мальська зазначає, що екотуризм передбачає відпочинок у екологічно чистих регіонах. В Україні таких регіонів багато, це робить країну екологічно привабливою для любителів екотуризму. Основною ідеєю екологічного туризму є насамперед турбота про навколишнє природне середовище, що використовується в туристичних цілях. До екотуризму відносять усі види туризму, котрі мінімально впливають чи взагалі не мають впливу на довкілля та забезпечують рівновагу між туристом, природою і господарською діяльністю. Такими екологічно без-

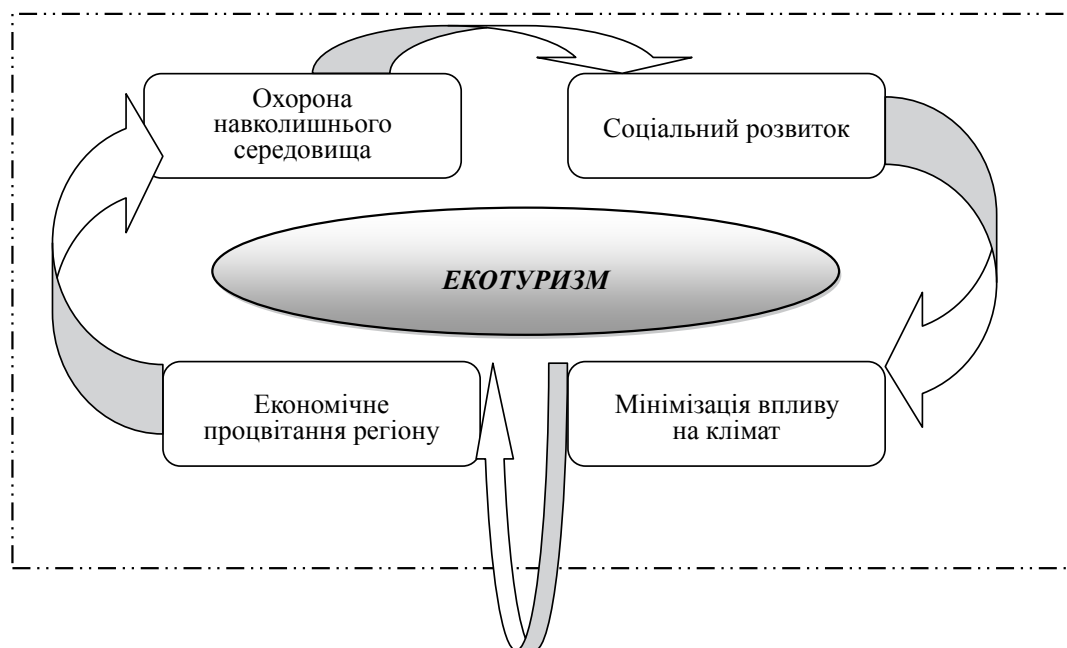

Рисунок 1 – Ключові елементи екотуризму

Джерело: складено авторами

печними видами в туризмі вважають пішохідні й велосипедні прогулянки дорогами, альпінізм, спостереження за природою, плавання на байдарках та каное, спортивну морську риболовлю, лижні мандрівки в горах [4, с. 122].

В умовах туристичного бізнесу екотуризм трактується як знаходження туристів у обстановці «соціально-обробленої природи». Туристи споживають «фізичну природу» в адаптованому вигляді. Деякі дослідники вважають, що екотуризм виник із туризму навколишнього середовища, де природа використовується як середовище для різних заходів, таких як кемпінг і полювання без вбивства тварин. Еко туристи несуть біноклі замість рушниць. В екотурах туристи мають інтерес до природи (наприклад, рослин, тварин) та екології [5].

Екотуристична інфраструктура поєднує у собі різні галузі і види діяльності виробничої та невиробничої сфери. Ключовою проблемою під час віднесення певних видів діяльності до екотуристичної інфраструктури виступає вибір класифікаційних ознак. Економічна діяльність, яка взаємодіє з екотуризмом, трактується з погляду попиту, споживання товарів та послуг відвідувачами, а також витрат, які вони несуть. За таких умов екотуристична інфраструктура є сферою, що включає в себе різноманітні види господарської діяльності, оскільки витрати туристи мають в усіх галузях екотуристичного обслуговування. Розвиток екотуристичної інфраструктури є непрямим внеском у ВВП країни. Основні складові елементи екотуристичної інфраструктури наведені на рис. 2.

З екотуристичною інфраструктурою безпосередньо пов'язані такі інфраструктурні групи, як: шляхове і транспортне забезпечення, житлове забезпечення, громадське харчування, заклади ресторанного господарства.

Аналізуючи транспортну систему, зауважимо, що вона забезпечує переміщення туристів до місця відпочинку і під час активного туризму, включає в Україні усі доступні види транспорту. У забезпеченні потреб екологічного туризму найбільшу популярність отримали: автомобільний, залізничний, водний, велосипедний і гужовий види транспорту. Рівень розвитку будь-якого з них визначається густотою сітки трас, їхньою якістю, рівнем рухомого складу та особливостями організації перевезень [6].

Серед транспортних засобів, що застосовуються для перевезення пасажирів, у тому числі туристів, переважає залізничний, оскільки тарифи на перевезення цим видом транспорту, як правило, нижчі за автомобільні [7].

Н.С. Кудла звертає увагу на те, що навіть за достатнього розвитку залізничної транспортної інфраструктури найбільшою популярністю серед туристів під час переміщення до зелених територій користується автомобільне сполучення. Щодо стану автомобільних доріг в Україні як загалом, так і в сільських місцевостях, то він залишається незадовільним. Є лише кілька великих автомагістралей, що мають належний стан. Решта доріг не мають відповідного оснащення мостами, естакадами, тунелями та не відповідають технічним стандартам ЄС за якістю та ваговим навантаженням. Незадовільним є також рівень безпеки дорожнього руху [8].

Важливу роль у сукупності екотуристичної інфраструктури посідає індустрія розміщення, можливість реального прийому туристів у певній місцевості. Загалом індустрію розміщення представляють заклади колективного та індивідуального розміщення. Наявність і функціонування колективних закладів розміщення в Україні за 2018 рік проаналізуємо в таблиці 1.

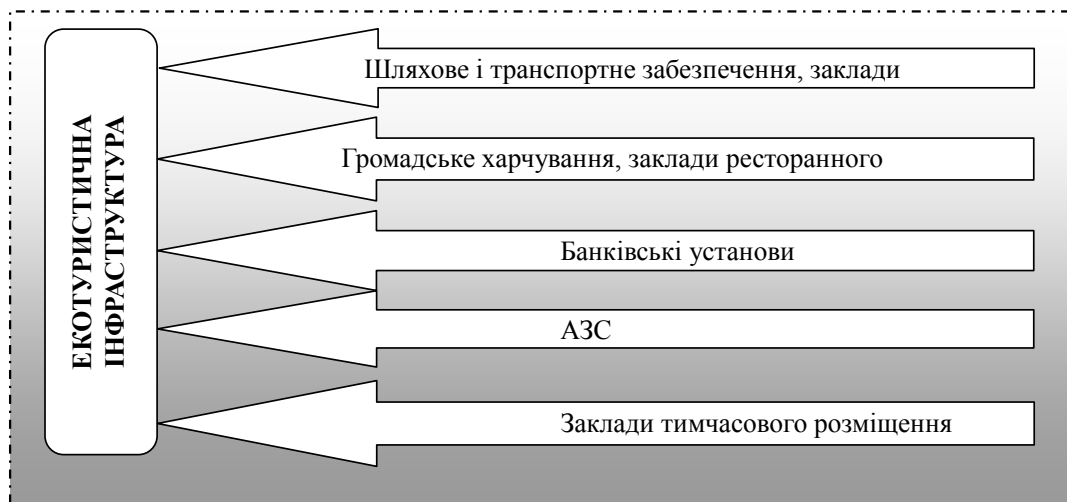

Рисунок 2 – Складові елементи екотуристичної інфраструктури

Джерело: складено авторами

Таблиця 1 – Наявність і функціонування колективних закладів розміщення в Україні за 2018 рік

	Кількість КЗР, од.	Кількість місць у КЗР тис.	Кількість осіб, що перебували у КЗР, тис.	
			Всього	У тому числі іноземці
Всього	4719	300	7006	918
Готелі та аналогічні засоби розміщування (готелі, мотелі)	2777	135	5410	874
Засоби розміщування на період відпустки та іншого тимчасового проживання (хостели, будинки відпочинку, пансіонати відпочинку, бази відпочинку, туристські бази, гірські притулки), кемпінги та стоянки для житлових автофургонів і причепів, інші засоби розміщування (гуртожитки для приїжджих, інші місця для тимчасового розміщування)	1942	165	1596	44

Джерело: складено авторами на основі [9]

Аналізуючи таблицю 1, зауважимо, що в 2018 році в Україні налічувалося 4719 колективних закладів розміщування, серед яких готелі та аналогічні засоби розміщування становили 2777 од. а засоби розміщування на період відпустки та іншого тимчасового проживання – 1942 од. Перевагу готелів можна пояснити тим, що у зв'язку з тим, що в сучасних умовах метою туристичних подорожей стають відпочинок і бізнес, то більшою популярністю користуються готелі та аналогічні засоби розміщування, ніж туристичні бази, кемпінги тощо.

Матеріальна база туризму в Україні нараховує понад 2000 підприємств готельного господарства із загальною кількістю понад 500 000 місць. За формою власності вони розподіляються так: 30% перебувають у державній та комунальній власності, 37% – у колективній, 27% – у приватній». Найбільше готелів налічується в таких регіонах України, як: м. Київ (7,3% від загальної кількості в Україні), Одеська (7,3%), Дніпропетровська (6,4%), Харківська (5,8%) області [10].

І.Ю. Приварникова наголошує на тому, що такі складові елементи екотуристичної інфраструктури, як транспортне і шляхове забезпечення, житловий фонд і громадське харчування, обмежені в інвестиційних вкладеннях у їхній розвиток, що приводить до незадовільної якості туристичної інфраструктури, яка забезпечує функціонування екотуризму. Стан інфраструктури за місцями розміщення, транспортними засобами для пересування, якістю послуг харчування й інших, туристичною пропозицією та іншими критеріями не відповідає вимогам туристів, які вибирають

саме екологічний відпочинок. Забезпеченість місцями для розміщення «зелених» туристів залишається незадовільною. Через те, що вся інфраструктура в Україні орієнтована на забезпечення інших видів туризму, вона не здатна належним чином забезпечувати екологічний туризм [7].

Висновки. Підводячи підсумки проведеного дослідження, зауважимо, що екотуризмом називають туристичні відвідування малозмінених чи змінених територій із неповторними природними й історико-культурними ресурсами, що відповідають ключовим принципам сталого розвитку туризму, сприяють соціально-економічному розвитку регіонів відвідування, покращують рівень екологічної культури екотуристів та рівень життя місцевого населення. Розвиток екологічного туризму в Україні є перспективним шляхом покращення стану природно-заповідного фонду й інших природних територій. Проте є і важливі проблемні аспекти в розвитку екотуристичної галузі в Україні – це стан екотуристичної інфраструктури. Ключові елементи екотуристичної інфраструктури повинні не лише реалізовувати рекреаційну функцію, а й стати рушійною силою у покращенні всього соціально-економічного життя країни. Найбільш актуальними проблемами екотуристичної інфраструктури є недостатня розвиненість транспортної системи і дорожньої цільової туристичної інфраструктури, їхня невідповідність світовим стандартам; відсутність облаштованих доріг у сільських населених пунктах і поза їхніми межами, а також нерозвиненість цільових діючих закладів розміщення для ековідпочинку.

Список використаних джерел :

1. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу: навчальний посібник. Київ: Альтерпрес, 2004. 192 с.
2. Зелений туризм в Україні. Переваги та недолки. *Український інтерес*: веб-сайт. URL: <https://uain.press/articles/zelenyj-turyzm-v-ukrajini-jogo-perevagy-ta-nedoliky-992210> (дата звернення: 27.04.2020).
3. Посохов І.С., Сагайдачна А.В. Перспективи розвитку екологічного туризму в Україні. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2019. Вип. 9. С. 203–212.
4. Мальська М.П. Худо В.В. Туристичний бізнес: теорія та практика. Київ: Центр учбової літератури, 2012. – 366 с.
5. Ikeda M. Eco-Tourism, Exploitation and the Cultural Production of the Natural Environment in Costa Rica URL: <http://www.cscd.osaka-u.ac.jp/user/rosaldo/eco-tur-CR.htm>. (дата звернення: 27.04.2020).
6. Стан та перспективи розвитку інфраструктури регіонів України URL: <http://www.fes.kiev.ua/new/wb/media/InfraSTRUKTURA.pdf> (дата звернення: 27.04.2020).
7. Приварникова І.Ю., Тертишна О.О. Удосконалення туристичної інфраструктури як фактор розвитку сільського зеленого туризму в Україні *Науковий вісник НУБіП України*. 2012. Т. 177. URL:<http://elibrary.nubip.edu.ua/15945/1/12piy.pdf>. (дата звернення: 27.04.2020).
8. Кудла Н.Є. Сільський туризм: основи підприємництва та гостинності: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 152 с.
9. Статистичний щорічник України за 2018 рік Державна служба статистики України; За редакцією І.Є. Вернера. Житомир. 2019. 482 с.
10. Туристичні ресурси та інфраструктура – головні складові розвитку туризму в Україні. URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/tourism/36431/> (дата звернення: 27.04.2020).

References:

1. Dmitruk, O.Yu. (2004) *Ekologhichnyj turyzm: suchasni koncepciji menedzhmentu i marketynghu*, [Ecological tourism: modern concepts of management and marketing]. Kyiv: AlterPres. (in Ukrainian).
2. Zelenyj turyzm v Ukraini. Perevagy ta nedolky [Green tourism in Ukraine. Advantages and disadvantages] *Ukrainskyj interes*: available at: <https://uain.press/articles/zelenyj-turyzm-v-ukrajini-jogo-perevagy-ta-nedoliky-992210> (accessed 09 April 2020).
3. Posokhov I.S., Saghajdachna A.V. (2019) *Perspektyvy rozvytku ekologhichnogho turyzmu v Ukraini* [Prospects for the development of eco-tourism in Ukraine] *Visnyk KhNU imeni V.N. Karazina. Serija «Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krajinoznavstvo. Turyzm»*, vol. 9, pp. 203–212.
4. Maljsjka M.P. Khudo V.V. (2012) *Turystychnyj biznes: teorija ta praktyka*. [Travel business: theory and practice] Kyiv: Centr uchbovovi literatury. (in Ukrainian).
5. Ikeda M. Eco-Tourism, Exploitation and the Cultural Production of the Natural Environment in Costa Rica: available at: <http://www.cscd.osaka-u.ac.jp/user/rosaldo/eco-tur-CR.htm>. (accessed 09 April 2020).
6. Stan ta perspektyvy rozvytku infrastruktury rehioniv Ukrainy [State and prospects of infrastructure development in Ukrainian regions] available at: <http://www.fes.kiev.ua/new/wb/media/InfraSTRUKTURA.pdf> (accessed 27 April 2020).
7. Pryvarnykova I.Ju., Tertyshna O.O. (2012) *Udoskonalennja turystychnoji infrastruktury jak faktor rozvytku siljsjkogho zelenogho turyzmu v Ukraini* [Improvement of tourism infrastructure as a factor in the development of rural green tourism in Ukraine]. *Naukovyj visnyk NUBiP Ukrainy* (electronic journal) Available at: <http://elibrary.nubip.edu.ua/15945/1/12piy.pdf>. (accessed 27 April 2020).
8. Kudla N.Je. (2015) *Siljskyj turyzm: osnovy pidpryjemnyctva ta gostynnosti* [Rural tourism: the basics of entrepreneurship and hospitality]. Kyiv: Centr uchbovovi literatury. (in Ukrainian).
9. State Statistics Service of Ukraine (2019), *Statystychnyj schorichnyk Ukrainy za 2018 rik* [Statistical Yearbook of Ukraine for 2018], State Statistics Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
10. Turystychni resursy ta infrastruktura – gholovni skladovi rozvytku turyzmu v Ukraini [Tourism resources and infrastructure are the main components of tourism development in Ukraine] available at: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/tourism/36431/> (accessed 27 April 2020).

Bezugla Lyudmila, Ilchenko Tatiana
Dnipro State Agrarian and Economic University

ANALYSIS OF ECO-TOURIST INFRASTRUCTURE AND FORMATION OF ITS COMPONENTS

The article deals with ecotourism infrastructure and its components. The essence of ecological tourism and its peculiarities are determined. The analysis of the availability and functioning of collective accommodation facilities in Ukraine. A key goal of eco-tourism has been established, based on the isolation from urban noise and interaction with the environment in which the ancestors lived. It has been proved that ecotourism plays an extremely important role in the development of the country's economy. Components of ecotourism infrastructure have been formed. The state of the material base of tourism in Ukraine as a whole is analyzed. Problematic aspects of Ukraine's ecotourism infrastructure are identified, based on the underdevelopment of the transport system and road destination tourist infrastructure, and their non-compliance with world standards. An important role in the totality of ecotourism infrastructure is occupied by the accommodation industry, the ability to actually receive tourists in a particular area. In general, the accommodation industry is represented by collective and individual accommodation establishments. Summarizing the study, we note that ecotourism is called tourist visits to small or changed territories with unique natural and historical and cultural resources that meet the key principles of sustainable tourism development, help the socio-economic development of the visitor regions, improve the level of ecological tourism and ecotourism. The development of eco-tourism in Ukraine is a promising way to improve the status of the nature reserve fund and other natural areas. However, there are also important problems in the development of the ecotourism industry in Ukraine, which is the state of ecotourism infrastructure. Key elements of ecotourism infrastructure should not only serve a recreational function, but should also be a driving force in improving the entire socio-economic life of the country. The most urgent problems of ecotourism infrastructure are the underdevelopment of the transport system and the targeted tourist infrastructure, their inconsistency with world standards; the lack of well-maintained roads in rural areas and beyond, as well as the underdevelopment of targeted eco-recreation facilities.

Key words: *tourism, ecotourism, recreation, infrastructure, development, analysis.*

JEL classification: O15, O18, Q20, R10.
